

## РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Марин Христов Бодаков, Софийски университет "Св. Климент Охридски", Факултет по журналистика и масова комуникация, катедра "Пресжурналистика и книгоиздаване", Научна специалност 3.5. "Обществени комуникации и информационни науки" - Критика и критически практики.

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3.5. Обществени комуникации и информационни науки – Медии и комуникации (визуална комуникация)

с дисертационен труд на тема: **ИНОВАТИВЕН ДИЗАЙН И ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ СТРУКТУРИ ВЪВ ВИКТОРИАНСКАТА КНИГА (1800–1900) - ТЕХНОЛОГИЯ НА РЕЛЕФЕН ДИЗАЙН ПОДВЪРЗИЯ НА ОУЕН ДЖОУНС ЗА "ПСАЛМИТЕ НА ДАВИД. ПСАЛТИР НА ВИКТОРИЯ",**

представен от **Малина Господинова Белчева-Ханджиева**, свободен докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация

с научен ръководител: проф. д-р Веселина Вълканова

### 1. Представяне на докторанта въз основа на представената документация

Малина Белчева е **Магистър по философия** от Софийски Университет "Св. Климент Охридски" (1991-96), а през периода 1997 – 2001 завършва **Докторантска програма по философия** (Философия на политиката, културата, правото и икономиката), Софийски Университет "Св. Климент Охридски". Между 2011 – 2015 работи за получаването на диплома по реставрация, (Conservator, Diploma in Conservation), American Academy of Bookbinding, USA.

От 2018 г. е **Началник отдел „Редки и ценни издания“**, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София, България.

Малина Белчева членува в:

- Съюз на учените в България, секция *Философски науки*, България
- International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), UK
- Съюз на Българските Художници (секция *Реставрация и Критика*), България Асоциация на Реставраторите в България, България
- American Academy of Bookbinding, USA
- Association Les Amis de la Reliure d'Art du Canada (ARA-Canada), Canada Association Les Amis de la Reliure d'Art de France (ARA-France), France
- Guild of Book Workers, USA

**Белчева е куратор на следните изложби:**

- 2021 – **Образци на художествена подвързия XVI – XX век.** Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София, България.
- 2013 - **ARTWORK6.** The Art Institute of Chicago, Sullivan Galleries, Chicago, USA.
- 2012 - **Beauty and the Book: 19th and Early 20th Century Folios on the Decorative Arts.** The Art Institute of Chicago, Chicago, USA.

Малина Белчева е автор на многобройни публикации в престижни академични издания.

## **2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.**

### **2.1. Структура и обем**

Дисертацията е с общ обем 350 страници и е разделена на увод, изложение в четири глави, заключение, справка за приносите, списък с литература, публикации и пет приложения.

Част от илюстративния материал е изложен в текста, а фото документацията, свързана с проучването и реставрацията на книгата „Псалмите на Давид“, е изведена в петте приложения към дисертацията.

Общият обем на приложенията е 108 страници: 104 фотографии от реставрационната практика на докторанта с допълнителни текстови препратки. В изложението са включени 25 диаграми и 43 илюстрации и фотографии от реставрацията на книгата „Псалмите на Давид“. Текстът съдържа 6 таблици - 3 основни и 3 допълнителни хронологични и технологични таблици-обобщения, добавени към първите три глави на дисертацията.

### **2.2. Актуалност на темата**

Дисертационният труд е първото цялостно теоретично изследване на успешно реализираната комплексна реставрация на книгата "Псалмите на Дейвид", притежание на специалните колекции на библиотеката "Райерсън и Бърнхам". Благодарение на мащабните проучвания са направени съществени твърдения за технологията на релефния дизайн подвързия по време на викторианската епоха, които от своя страна притежават изключителна приложимост в реставрационната практика.

### **2.3. Цели, обект, задачи и метод на изследването и съдържание**

Дисертацията има за **цел** да изследва технологията на релефния дизайн подвързия и да направи цялостно историческо, библиографско, художествено и структурно проучване на “Псалмите на Давид” в дизайна на Оуен Джоунс.

**Обект** на настоящата дисертация е технологията на релефния дизайн подвързия на Оуен Джоунс за книгата „Псалмите на Давид. Псалтир на Виктория“.

**Задачите** за постигане на всестранно изследване на викторианската подвързия и на релефната папиемаше подвързия на „Псалмите на Давид“, включват:

- преглед на изследванията върху викторианския стил подвързии и на публикациите свързани с технологията на релефната папиемаше подвързия на „Псалмите на Давид“;
- преглед на патентите, асоциирани с дизайна на книгата, и сведения за технологичните им особености;
- преглед на структурата на викторианския дизайн подвързия и технологията на хартията, кожата, украсата и вариантите за свързване на книжното тяло с кориците;
- преглед на направените в миналото реставрационни намеси върху книгата от колекцията на музея в Чикаго;
- съставяне на оптимален, от реставрационна гледна точка, модел за реконструкция на книжното тяло при „Псалмите на Давид“;
- визуална документация на реставрационния процес;
- сравнително изследване между реставрирания албум и състоянието на запазените до днес екземпляри от първото издание на Оуен Джоунс в обществените колекции в Европа, Америка, Австралия и Нова Зеландия.

**Методологията** представлява коктейл от културноисторически, биографичен, описателен, сравнителен, аналитичен и илюстративен подходи.

Основният текст на дисертационния труд се състои от въведение, изложение в четири глави, заключение, справка за приносите и пет приложения.

В **Първа глава** “История на викторианската книга. Структура и дизайн на книгата през викторианската епоха” доминира жанрът на историческия обзор на викторианската епоха и ролята на индустриализацията и конкретните изобретения, които предполагат появата на специфичния за епохата стил на книгата. Докторантката обръща съществено внимание на разделелението на процесите при създаване на подвързия, с което се ускорява книговезването и намалява стойността на изданията. Това, заедно с просперитета на търговската инициатива, предизвиква появата на книги - произведения на изкуството, които съчетават новоизобретените машинни технологии

с класическия ръчен занаят. Резултатът са неповторими книжни изделия от хартия, папиемаше, керамика, дърворезба, порцелан, плат и кожа.

Малина Белчева логично се фокусира върху големия обрат в производството на книги след 1820 г. До този етап повечето книги са под формата на свободни коли, в отделни части, без зашиване или с леко нетрайно зашиване на страниците, без твърди корици... Поради високата производствена цена и невъзможността на печатарските работилници да финансират стойността на цялото издание, големите по обем и формат книги, ни припомня Белчева, са отпечатвани в отделни коли или в поредица от броеве, съдържащи определен брой страници от една книга. На книжния пазар те са предлагани чрез абонамент, който позволява на отделния собственик постепенно да придобие цялото издание и впоследствие поръча подвързия при книговец. Дизайнът на книжното тяло и подвързията от този период е стандартизиран и се определя най-вече от финансовите способности на собственика на книгата.

Промишлената революция променя всичко това: след 1820 г. ушиването и оформянето на книжното тяло се извършва отделно от подготовката на корицата за подвързия. Страниците се пришиват машинно, а кориците се покриват с кожа, текстилно платно или комбинация от подвързващи материали. Кориците представляват самостоятелна част от книгата, което предизвиква книговецниците към експериментите, предмет на осмисляне в дисертационния труд. Благодарение на манфактурното производство спада цената, отбелязва Белчева, но именно художествената украса на книгите става приоритет - конкуренцията между отделните издатели вече е въпрос и на естетика. Авторството на дизайна и печата придобива собствена важност. Известни от началото на XIX век, са различни маркирания в текста за установяване на авторство върху дизайна и печата. То, както ще разберем от изложението на Белчева, е свръхважно за реставрацията на книгата.

Малина Белчева структурира историята на колекциите от книги в музея за изящно и декоративно изкуство в Чикаго (The Art Institute of Chicago), за да се приближи максимално плътно към изследването на дизайна и реставрацията на "Псалмите на Давид" (The Psalms of David. Victoria Psalter), която се намира там. След много обстоятелствен разказ авторката стига до 2009 г., когато след значителното финансово

дарение започва реставрацията на първата колекция книги, фундамент на библиотеката, сред които е "Псалмите на Давид" на Оуен Джоунс. Реставрационната работа по проекта продължава три години до 2012 г.

**Втората глава** носи заглавието "Технология на украсата. Патенти асоциирани с подвързията на "Псалмите на Давид" и в нея Белчева анализира три от патентите, които свързва с "Псалмите на Давид": патентът на **Фредерик Лийк** за релефни кожени стенни пана, патентът на **Уилям Ханкок** за каучукова подвързия, и патентът на **Джоел Лепретре** за *stub binding* свързване на страниците. Тя е проучила много патентни библиотеки в Европа и Северна Америка, защото твърде малко са писмените сведения останали до днес, по които можем да съдим за технологията на подвързията на „Псалмите на Давид“.

Патентът на Ф. Лийк с наименованието "патент за релефни кожени панели" се отнася до декорацията на кожа, предназначена за украса на стени, тавани, прозорци, рамки за картини, мебели, книги и албуми. Според описанието патентът намира приложение в изработването на подвързията на "Псалмите на Давид". Отличното му познаване подпомага технологичната подготвеност на реставратора при възстановяване на подвързията на книгата и в същото време допринася за пълното научно изследване и разбиране на материалите и техниката, използвана при изпълнението на всички стилове подвързии с релефна структура от викторианската епоха. Днес почти всички екземпляри от първото издание на "Псалмите на Давид" от 1861 г. с релефен стил подвързии, разкриват различна степен на деградация и увреждания. Поради тази причина изследването на Малина Белчева води до обосновани предположения за причините за деградацията на материалите в подвързията и мотивира замяната им с реставрационни материали с по-добри характеристики. А от друга страна, дава възможност за изграждане на нови книжни структури (допълващи исторически познатата структура на книгата), които гарантират дълготрайността на подвързиите.

**Трета глава "Описание, история и проучване на "Псалмите на Давид"** скрупулوزно описва реставрацията на книгата, като първоначално логично обобщава три предходни реставрации на книгата, при които втората и третата реставрация са извършени чрез основно преподвързване и замяна на удължените гардове на всяка от илюстрациите с

нови. Направено е уточнението, че оригиналната структура на книгата от 1861 г. е вид каучукова подвързия, изградена по метода на У. Ханкок, като през 1903 г. тя е заменена в Чикаго със stub binding подвързия с удължено свързване, като последната реставрация на книгата е изградена върху структурна модификация на патента на Лепретре.

Реализираната от докторантката Малина Белчева реставрация на книгата въвежда в реставрационната практика нова подвързия, създадена специално за реставрация на фолио формат книги с албумна структура. Тук дипломантката с впечатляваща прецизност прави исторически преглед, дава библиографска информация, прави описание на книжното тяло и подвързията, както и описание на процеса на реконструиране на книжното тяло - през изграждане на модел за реконструкция на книжната структура до крайните довършителни процеси, като изграждане модел за нова албумна структура *и прави* фотографска реконструкция на реставрационния процес.

**В Четвърта глава "Изследване на копия от първото издание на книгата" Малина Белчева** представя резултатите от проведеното изследване върху запазените до днес копия от първото издание на книгата от колекциите на обществени институции от Европа, Америка, Австралия и Нова Зеландия, за да очертае категорично приноса си за успеха на бъдещата реставрационна практика при този неизследван досега албум от викторианската епоха. Тук авторката се фокусира върху **историческите модели за албумен стил подвързия и стимулите, които тази подвързия получава от фотографията.** Белчева се спира върху публикациите върху структурата на викторианския албум. Тя подчертава новаторството на своя модел за реконструкция на книжното тяло, разработен върху основа на стила на предшестващите реставрационни намеси и историческите модели за албумна структура. Авторката онагледява реставрационния процес. Форзаците, книжното тяло, вътрешното укрепване на гърба и корицата са променени и подсилени. Създаденият специално за реставрацията на "Псалмите на Давид" иновативен модел на усилена албумна структура едновременно балансира тежестта на хартията и на кориците и осигурява подвижността на цялото книжно тяло.

Съществуващите по-ранни реставрационни третираня при отделни копия не са документирани и няма запазена информация от процеса на реставрация. Принос на авторката е, че след проведеното изследване, повече от книгите издадени през 1861 г. бяха включени в реставрационните програми на съответните институции или беше извършено частично реставрационно третиране.

Единствената цялостно реставрирана книга, с пълна документация на реставрационния процес, е реставрацията на „Псалмите на Давид“ от колекцията на музея в Чикаго, е осъществена от Малина Белчева.

#### **2.4. Използвана научна литература**

Библиографията съдържа 363 заглавия (47 на кирилица и 316 на латиница). Част от източниците са факсимилни издания. Друга част е с приложени дигитални адреси за електронен достъп.

#### **2.5 Автореферат**

Представеният автореферат е с обем от 30 страници и напълно адекватно отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд. Приносите са изведени коректно.

### **3. Оценка на приносите на дисертационното изследване**

#### **3.1 Оценка на получените научни и научно-приложни резултати.**

До днес не е правен цялостен анализ на материалите и технологията на релефните подвързии и няма публикации в световната научна литература във връзка с тази тема - това е един от основните приноси на настоящата дисертация. Това е много важно, след като установим, че почти всички книги с релефни подвързии, създадени през викторианската епоха, показват различна степен на компрометиране.

#### **3.2 Оценка на научните и научно-приложни приноси**

Дисертацията е обемна като исторически и тематичен обхват. Има добра и логичнообвързана структура, постепенно развитие на авторовите виждания и ясно изведени заключения, дават се много конкретни примери. Извършено е грамадно по

мащаб проучване, в което докторантката е сътрудничила с институции с изключителен авторитет.

Авторката на дисертацията конструира модел за реконструкция на книжното тяло, разработен въз основа на предходни реставрационни намеси. Този модел, съпътстван от прецизна визуализация, е способен да послужи за образец в реставрационни процеси при сходни издания.

#### **4. Критични бележки, препоръки и въпроси**

Заради безспорните приноси на представения за защита дисертационен труд препоръчвам неговата самостоятелна публикация в книга.

#### **5. Оценка на публикациите по дисертацията:**

Представени са три публикации по темата: една на български език в Годишника на ФЖМК и две на английски език в престижни американски научни издания. По отношение и на публикациите авторката отговаря на всички законови изисквания за явяване на публична защита.

Авторката се е съобразила с бележки, направени при процедурата по апробация.

#### **6. Заключение**

Дисертационният труд е посветен на важна и актуална тема в областта на книжни дизайн. Текстът е обемен, задълбочен, има представени собствени емпирични проучвания и в лицето на осъществената вече реставрация демонстрира безспорен резултат с голямо значение за културно-историческото наследство.

Затова убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Малина Белчева образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 3.5 Обществени комуникации и информационни науки Специалност: Медии и комуникации – Визуална комуникация“.

21 януари 2021

**Доц. д-р Марин Бодаков**